

Szaddám Husszein Budapesten

Szamíra

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Út a hetvenes évekig	5
A magyar-iraki kapcsolatok	5
Felkészülés a látogatásra	7
Információ-gyűjtés	7
A „több mint második ember”	10
Feladatok	11
Szaddám Husszein Budapesten	13
A látogatás értékelése és utóélete	19
Befejezés	21
Irodalomjegyzék	22
A Magyar Országos Levéltár iratai	22
Folyóiratok, napilapok	22
Könyvek	22

Bevezetés

Dolgozatom témájává Szaddám Husszeinek magyarországi látogatását és annak körülményeinek bemutatását választottam. A magyar szakirodalomban körültekintve, meglehetősen kevés az 1975. májusi eseményt említő és leíró forrás; ezért úgy gondolom, hogy Szaddám Husszeinek budapesti látogatásának feltárása jó lehetőséget biztosít az iraki Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének más aspektusból való megismerésére.

Magyarország és Irak a diplomáciai kapcsolatot 1937-ben vette fel, s az ötvenes években váltak intenzívvé. Az együttműködésben mindig is nagy szerepet játszottak a politikai és pártkapcsolatok. Ebben pedig kiemelt helyet foglalt el Szaddám Husszeinek látogatása. Dolgozatomban így azt a kérdéskört vizsgálom, hogy a magyar-iraki kapcsolatok fejlődése milyen módon járult hozzá Szaddám Husszeinek budapesti tárgyalásainak megvalósításához. A látogatást megelőző adatgyűjtés kapcsán hangsúlyt fektetek arra, hogy a tárgyalások sikeressége érdekében milyen nagy fontossággal bírt Szaddám Husszeinek személye, és megismerése. Dolgozatomban a magyarországi látogatás utóéletére is kitérek.

Dolgozatom a lineáris módszertani elvet követi, azaz egészében kronologikus sorrendben mutatom be a Szaddám-látogatást megelőző eseményeket és magát a tanácskozásokat. Az első, rövid részben (Út a hetvenes évekig) Irak huszadik századi történelmét mutatom be, eljutva egészen a hetvenes évekig és Szaddám Husszeinek magyarországi utazásáig. A dolgozatom lényegi részét a tárgyalásokra való felkészülés mozzanatai és a legfőbb feladatok bemutatása tölti ki. „A több mint második ember” című fejezetet Szaddám Husszeinek politikai személyisége részletes leírásának szenteltem, mely a teendőket bemutató résszel együtt a tematikus elvet követi. Maga a látogatás ismertetése visszatér a kronologikus sorrendhez, mely a tárgyalások értékelésével zárul.

A magyar szakirodalom nem bővelkedik számottevő forrással Szaddám Husszeinek látogatását illetően.¹ Ezért igyekeztem a Magyar Országos Levéltár dokumentum-állományait felhasználni a téma szélesebb körű vizsgálatához. Emellett a legjelentősebb korabeli folyóiratok (például Nemzetközi Szemle) és napilapok számos forrással segítették a munkámat. A hetvenes évek sajtótermékeiben megjelent tudósítások, rövid leírások és a tárgyalásról készült közös közlemény is érdekes aspektusból közelítették meg Szaddám Husszeinek budapesti tanácskozásait

¹ Magyarország és Irak kapcsolatáról, valamint Szaddám Husszeinek politikai portréjáról részletes forrás: J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség: kapcsolatok, vélemények, álláspontok: 1947-1975*. JATEPress, Szeged, 2006.

Szaddám Husszein 1975 májusában megvalósult budapesti látogatása, annak sikeres és elismerő értékelése kiváló bizonyíték a magyar-iraki kapcsolatok hetvenes évekbeli virágzására és maga a látogatás is tovább emelte a korszak Magyar Népköztársaságának külpolitikai tekintélyét.

Út a hetvenes évekig

Irak huszadik századi történelme bővelkedik olyan eseményekben, melyek hosszú időn át meghatározták a külvilággal folytatott kommunikációját. Az angolelles légkör, a határokon belül felszínre tört folyamatok és problémák (például kurd nép ügye) alakították a forradalmi Irak létét, melynek függetlenségét 1932-ben ismerte el az „atyáskodó” Nagy-Britannia. Az angolelles érzület vezérelte az új államot a tengelyhatalmakkal való tárgyalásokra, valamint az új állam nemzetközi porondon való megerősítésének vágya és az arab világban betöltendő kiemelkedő szerep elérése ösztönözte az Arab Ligában való együttműködésre.

A nagy változás azonban 1958. július 14-én következett be, amikor Abdul Karim Kasszem, az Iraki hadsereg tábornoka a „szabad tisztek” élén megdöntötte a monarchiát és kikiáltotta a köztársaságot. Kasszem és Forradalmi Tanácsának² külpolitikai irányváltása révén indult meg a közeledés a szocialista országok felé. Az alkotmány, a földreform, a Kuvaittal való nézeteltérés, de elsősorban az Arab Újjászületés Szocialista Pártja³ (továbbiakban Baath Párt) megerősödése a belpolitikai kérdésekre helyezte a hangsúlyt. A Baath Párt 1963-as hatalomra kerülését, majd uralmát egy rövid időre Abdul Szalam Árif ezredes elnöksége (1963-66) törte meg.

1968. július 17. hozta el a Baath Párt végleges győzelmét, melynek kiemelkedő egyénisége, majd 1979-es köztársasági elnökké választását követően, annak vezető személyisége az a Szaddám Husszein al-Tikríti lett, aki motorjává vált a Kasszem-kormány által megkezdett szocialista országok felé nyitásnak. Ezen új külpolitikai irányvonalba illeszkedett bele az 1970-es évek Magyar Népköztársasága.

A magyar-iraki kapcsolatok⁴

Irak Magyar Népköztársasággal folytatott kapcsolatai hűen követik az arab állam belpolitikai eseményeit. A két ország közötti együttműködés 1958 júliusában erősödött meg, melynek mérföldköve volt a magyar nagykövetség és kereskedelmi kirendeltség megnyitása

² A Forradalmi Parancsnoki Tanács tekinthető Kasszem elnök óta az Iraki Köztársaság kormányának.

³ A baathizmus 1949-ben szivárgott be Irakba és 1951-ben Faud al-Rikabi alapította meg az iraki baath szervezetet, melynek létszáma ezután folyamatosan növekedett. A Baath 1959 novemberében megpróbálta meggyilkolni a hatalomra kerülő Kasszemet, ám sikertelensége a szervezet gyengüléséhez vezetett. A szíriai baathizmustól alapvetően az különbözteti meg, hogy Irakban nem rendelkezett olyan mély gyökerekkel, mint Szíriában. A baathizmus fő eszköze elsősorban a puccs, erőszak alkalmazása és a konspirációs szervezkedés. Farouk-Sluglett Marion; Sluglett, Peter: *Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship*. I. B. Tauris, 2001. 90-92. p.

⁴ *A Magyar Népköztársaság és az Iraki Köztársaság kapcsolatai.* (1975. április) Magyar Országos Levéltár (MOL) Külügyminisztérium (KüM.) iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz. 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása. 001694/31/1975. sz.

Bagdadban. A gyors fejlődés azonban nem volt hosszú életű Árif ezredes 1963-as államcsínyét követően. A kapcsolatokban törés következett be, melyet Magyarország szolidaritással és Izrael-ellenes állásfoglalásokkal igyekezett feloldani. A Baath Párt 1968-as hatalomra jutásával az iraki külpolitikában előtérbe került a szocialista országokkal való kapcsolat fokozatos erősítése. Ennek eredményeként 1968-ban akkreditálta Irak budapesti nagykövetét, dr. Abdullah Iszmail al-Busztánit.⁵ Ezt követte a hetvenes évek elején a katonai attasék kinevezése mind iraki, mind pedig magyar részről. Ez az évtized tehát meghozta a két ország közötti együttműködés kiterjesztését. Javulásnak indult kapcsolatokat komoly nézeteltérések nem akadályozták.

Megállapodások születtek és munkatervék készültek a gazdasági, műszaki és tudományos kérdésekben, valamint a kultúra és a tájékoztatás terén. A magyar állam Irak felé irányuló külkereskedelmi forgalmának volumene megnövekedett, miközben a pénzügyek terén három hitelegyezmény megkötésére került sor 1970-, 1971- és 1972-ben, melynek összértéke meghaladta a 90 millió amerikai dollárt. Kapcsolatokat kezdeményezett a Baath és az Iraki Kommunista Párt a Magyar Szocialista Munkáspárttal (MSZMP), valamint az együttműködés lehetőségét keresték a társadalmi szervezetek is. A Magyar Népköztársaság gazdasági, műszaki szakértők küldése és munkájuk révén igyekezett Irakot segíteni, miközben hazánk egyetemlein megnövekedett az iraki ösztöndíjasok száma.

A szellemi export megvalósítása a szakemberek mellett a magas szintű tárgyalásokban, a miniszteri látogatásokban öltött testet. Szaddám Husszeín, a Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének magyarországi utazása először 1971-ben merült fel, amikor Gáspár Sándor az Elnöki Tanács elnökhelyettese hívta meg az iraki vezetőt. A látogatás előtérbe kerülésére és gyakorlati megvalósulására azonban még éveket kellett várni. Fock Jenő a Minisztertanács elnöke 1974 májusában újíttotta meg a Szaddám Husszeínnek szóló meghívást, melyre válaszként az iraki külügyminisztérium 1974. augusztus 28-án jegyzékben értesítette a magyar vezetést, hogy „Fock elvtárs meghívását Szaddám Husszeín köszönettel elfogadta.”⁶

⁵ Dr. Abdullah Iszmail al-Busztáni 1921-ben született, értelmiségi család sarja. Tanulmányainak eredményeként a jogtudományok doktora volt. Kinevezését megelőzően, már 1962-ben járt Magyarországon. Korábban India és Lengyelország iraki nagyköveti pozíciójára is jelölték, azonban a kinevezés mindkét alkalommal elmaradt. Megbízólevelét 1975. április 24-én adta át Losonczi Pálnak. Al-Busztáni budapesti munkáját, a külügyminisztériumi jelentések szerint, nem tartották kedvezőnek, mivel a magyar vezetéssel való kapcsolata nem nevezhető barátinak, továbbá inkább a másodlagos ügyeket, az apró problémák megoldását tartotta szem előtt.

⁶ *Feljegyzés Fock Jenő elvtárs, a Minisztertanács elnöke részére.* (1975. február 24.) Tárgy: Szaddám Husszeín, az Iraki Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének magyarországi látogatása. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeín magyarországi látogatása.

A látogatás elfogadását követően erőteljesebb kapcsolatépítés és levélváltások megsokasodása jellemezte a magyar diplomáciai intézményeket. Már 1975 elején a bagdadi magyar nagykövetség jelentésben közölte A. M. Al-Sheikli protokollfőnök jövőbeli részvételét az előkészületekben.⁷ Ferró József bagdadi magyar nagykövet állandó tájékoztatást adott az iraki bel- és külpolitikai helyzetről, valamint Sheikli protokollfőnökkel való tárgyalásairól. 1975. március 16-i megbeszélésük során az iraki fél méltatta a Szaddám-látogatás jelentőségét. Emellett az iraki külügyminisztérium részéről javaslat érkezett az utazás időpontjára (május 5. vagy május 12.) és időtartamára (3 nap) is. A. M. al-Sheiklitől gyűjtött információk birtokában a magyar nagykövet fontos tanácsokkal látta el a magyar vezetést. Feljegyzésében az iraki ajánlatokra történő gyors reagálást, Szaddám Husszein magyarországi utazását segítő kedvező körülmények (például Szaddám Husszein feleségének meghívása) biztosítását emelte ki. Ferró József hangsúlyozta a protokollfőnök április végi magyarországi, a látogatást előkészítő munkájának fontosságát, hivatkozva Sheikli Szaddám Husszeinnél szerzett tekintélyére és elismerésére.⁸

A valódi hazai felkészülés és szervezés azonban csak az újabb Sheikli – Ferró tárgyalást követően kezdődhetett el. Újabb nagyköveti jelentés tanúskodik ugyanis arról a tényről, hogy Szaddám Husszein, eleget téve a meghívásnak, 1975. május 7-9. között látogat Magyarországra.⁹

Felkészülés a látogatásra

Információ-gyűjtés

Szaddám Husszein magyarországi látogatásának tényével egyfajta szellemi és technikai felkészülés vette kezdetét hazánkban. Az elsődleges feladatnak az bizonyult, hogy a Magyar Népköztársaság minél több információt birtokoljon a baráti államról, Irakról. A majdani magyar tárgyalófeleknek naprakész adatokkal kellett rendelkezniük az iraki államot illető célok megvalósításához. Feljegyzések, jelentések, általános ismertetőik készültek az Iraki Köztársaságról. Vizsgálták földrajzi, politikai, társadalmi, gazdasági helyzetét. Részletes leírások születtek a legfontosabb pártokról, szakszervezetekről, górcső alá vették Irak mezőgazdaságát, iparát és kereskedelmét is, mely utóbbiakban elsősorban a kőolajra

⁷ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. február 24.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása.

⁸ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. március 17.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása.

⁹ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. március 26.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása.

helyezték a hangsúlyt. Az iraki kereskedelmi mérleg kapcsán tanulmányozták a Magyarországra irányuló exportot és az arab állam importját is. 1973-ban a Magyar Népköztársaság 30 millió dollár értékű terméket¹⁰ exportált Irakba, miközben a magyar import csak 19 millió dollár volt. A szocialista országok iraki kőolajexportban való magyar részesedés 1973-ban 0,7 százalékot mutatott, mely közelített a Német Demokratikus Köztársaság arányához (0,9%).¹¹

Az arab ország belpolitikáját illetően a magyar érdeklődés két fő irányt vett: egyiket az Arab Újjászületés Szocialista Pártja jelentette, míg a másikat a kurd kérdés.¹² Az 1968. július 17. óta hatalomban lévő Baath programjának megismerése és céljainak feltérképezése segítette a Szaddám Husszeinnel, valamint az iraki vezető réteggel való magas szintű kommunikáció kialakítását és megvalósítását. Irak legfőbb belpolitikai problémáját a kurdisztáni helyzet állandó változásában jelölték meg a magyar iratok. A kurd autonómiáért folytatott harcokon az 1975. március 6-i iraki-iráni megállapodást követően igyekezett úrrá lenni a baathista vezetés.¹³

Az információ-gyűjtés jelentős része azonban Irak külpolitikájára terjedt ki. A magyar vezetésnek ugyanis meg kellett találnia azokat a nemzetközi politikai kérdéseket, valamint azok legfőbb támpontjait, melyekben a két ország egyetértése jellemző, s melyekben egymás támogatására lehetnek. Így került előtérbe az antiimperialista külpolitikai stratégia,¹⁴ valamint ehhez kapcsolódóan a közel-keleti helyzet. Az elkészült jelentések főbb témáit vizsgálva, többször is felmerült Irak arabközi aktivitásának növekedése. Mivel Irak arab országokkal

¹⁰ Élelmiszeripari berendezések, autóbusz, egyéb gépek, valamint katonai felszerelés.

¹¹ Külügyminisztérium, IX. Területi Osztály: *Általános ismertető az Iraki Köztársaságról.* (1975. április 10.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása. 001694/29/1975. sz.

Külügyminisztérium, IX. Területi Osztály: *Az Iraki Köztársaság gazdasági helyzete.* (1975. április 30.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása. 001694/40/1975. sz.

¹² A kurdok az iraki lakosság körülbelül 25 százalékát adó etnikai csoport, mely Irak északi részén, elsősorban Dahúk, Erbil és esz-Szulejmánija tartományokban él. Jelentős kurd lakosságot találunk Kirkukban, Moszulban és Bagdadban is. Az 1970-es években az iraki vezetés igyekezett az északi területeken élő kurdokat beolvasztani az arab lakosságba. Ez azonban a kurdok ellenállásába ütközött, mely heves harcokban öltött testet. Az évtized első felében a kurd rezisztencia szinte polgárháborús helyzethez vezetett Irakban, melyben nagy szerepet játszott a szomszédos Irán. A kurdok gazdasági és katonai támogatása révén erősítette az Irakban dúló folyamatos harcokat. Mindez 1975. március 6-án az iraki-iráni megállapodással (algíri egyezmény) ért véget. Ezt követően az iraki vezetés a kurd autonómia és Kurdisztán megerősítésén dolgozott. A kurd kérdés azonban máig is létező iraki belpolitikai probléma. Cusimano, Joseph J.: An Analysis of Iran-Iraq Bilateral Border Treaties. In: *Case Western Reserve Journal of International Law*. Winter92, Vol. 24 Issue 1.

¹³ Külügyminisztérium, IX. Területi Osztály: *Az Iraki Köztársaság bel- és külpolitikai helyzete.* (1975. április) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása. 001694/30/1975. sz.

¹⁴ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. február 10. MSZMP KB Külügyi Osztálynak.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása.

való kapcsolatának normalizálásában nagy szerep jutott Szaddám Husszeinek, így ezen kérdéskör is kiemelt helyet kapott a Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének magyarországi látogatása során. A Magyar Népköztársasággal való kapcsolatok alakulása mellett, a kutatások egy részét Irak Szíriával és Iránnal való viszonya tette ki.¹⁵

Irak bel- és külpolitikai helyzetének feltérképezése mellett a Magyar Népköztársaság és az Iraki Köztársaság közötti kapcsolat széleskörű tanulmányozására is sor került. Szigeti Károly (külügyminisztériumi csoportfőnök) 1975. március 15-i Rév Lajosnak, Timmer Józsefnek, Székács Imrének, Budai Andrásnak és Akar Lászlónak (gazdasági vezetőknek és elnököknek) szóló levelében kért tájékoztatást szakszervezeti, idegenforgalmi, pénzügyi, műszaki és tudományos kapcsolatok alakulásáról, létrejöttéről, fejlődéséről, problémákról.¹⁶ Ugyanezt a célt szolgálta Garai Róbert külügyminiszter-helyettes gazdasági, katonai, kulturális és oktatási együttműködés feltárását célzó, Várkonyi Péternek, dr. Rosta Endrének, dr. Szalai Bélának és dr. Gosztonyi Jánosnak (államtitkároknak) intézett levele.¹⁷ A Garai- és Szigeti-levelek, a kapcsolatok részletes bemutatása mellett, a Szaddám Husszeinnel való tárgyalásokhoz témajavaslatokat is kértek. A magyar vezetés elsősorban olyan ajánlásokat várt szakembereitől, melyek elősegíthetik az iraki-magyar kapcsolatok pozitív irányú fejlődését; olyanokat, melyek eddig problémás kérdéseket érintettek vagy egyáltalán nem vonták még be a két ország közti politikai, gazdasági kapcsolatba. A válaszadás határidejét 1975. április 5-ben határozták meg. Az együttműködés különböző területeinek bemutatása és értékelése még a meghatározott időponton belül meg is érkezett Garai Róbert és Szigeti Károly részére. Az összegző levelek nagy része az adott területen jellemző iraki-magyar kapcsolat kialakulását, annak fejlődését, az érvényben lévő, általában két évre szóló munkatervet és megállapodásokat ismertették. Konkrét javaslatok azonban csak a vízügyi együttműködés, a közös vállalkozások, pénzügyi kérdések (elsősorban az Iraknak nyújtandó magyar hitelek),

¹⁵ Külügyminisztérium, IX. Területi Osztály: *Az Iraki Köztársaság bel- és külpolitikai helyzete.* (1975. április) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddam Husszein magyarországi látogatása. 001694/30/75. sz.

¹⁶ *Szigeti Károly levele Rév Lajosnak/Timmer Józsefnek/Székács Imrének/Budai Andrásnak/Akar Lászlónak.* (1975. március 15.) Tárgy: Tájékoztató kérés Szaddam Husszein magyarországi látogatásának előkészítéséhez. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddam Husszein magyarországi látogatása. 001694/1/1975. sz.

¹⁷ *Garai Róbert levele Várkonyi Péternek/dr. Rosta Endrének/dr. Szalai Bélának/dr. Gosztonyi Jánosnak.* (1975. március 17.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddam Husszein magyarországi látogatása. 001694/1/1975. sz.

egyetemek közti kapcsolat, valamint Irak élelmiszeripari és mezőgazdasági fejlesztésének terén születtek.¹⁸

A kapcsolatrendszer részletekbe menő tanulmányozását azon nagyköveti és ügyvivői feljegyzések indokolták, melyek Szaddám Husszeinek személyes megnyerésének feltételeiről szóltak. Az 1975. április 8-i jelentés szerint Szaddám Husszeint „a problémák és mondanivalók nyílt felvetésével, logikus fogalmazással, megfelelően alátámasztott, konkrét javaslatokkal lehet megnyerni.”¹⁹ Az alapos vizsgálatokat tehát a leendő Szaddám-tárgyalások követelték meg, azonban Irak bel- és külpolitikája, valamint a két ország közti együttműködés mellett más kérdéseket is érintettek.

A „több mint második ember”

A látogatást megelőző vizsgálatok azonban nemcsak Irak helyzetére, valamint a kétoldalú kapcsolatokra terjedtek ki, hanem Szaddám Husszeinek személyére is. Fontos családi és tanulmányi adatokkal lehetünk gazdagabbak Ferró József nagykövet Puja Frigyes külügyminiszternek címzett levelét²⁰ olvasva. A jelentés kitért már a korai letartóztatásokra, mint a középiskola befejezése előtti Kasszem-ellenes merénylet, melynek következményeként a fiatal Szaddám Husszeinek menekülésre ítéltetett (először Szíriába ment, majd onnan az Egyesült Arab Köztársaságba utazott). Korai politizálását mutatja, hogy az 1963-as baathista hatalomátvétel idején tért vissza Irakba. Az újabb őrizetbe vételre és szökésre sem kellett sokat várni, s az újabb hazatéréshez ismét a Baath Párt vezető szerepe kellett. Ez azonban számára, mint az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsa alelnökének már egyenes utat jelentett a hatalomba. Ettől kezdve politikai pályája már csak felfelé ívelt. Mi sem mutatta jobban, mint Ferró József levele, melyben szinte miniszterelnökként tekintett Szaddám Husszeinre, mint tárgyalópartnerre.

A Szaddám-leírás tökéletesen kiemeli az alelnök politikai arculatának azon legfőbb alkotóelemeit, melyeket szem előtt tartva pozitív eredmények érhetők el a magyar tárgyalásokon. Fontos volt figyelembe venni, hogy 1975-re Szaddám Husszeinek „konspirátor baathistából” lett érett antiimperialista politikus, aki alapvetően nem más, mint „haladó,

¹⁸ Szigeti Károly és Garai Róbert informáló leveleire minden címzett válaszolt. Az összefoglaló levelek elérhetők: MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

¹⁹ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. április 8.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

²⁰ *Ferró József nagykövet levele Puja Frigyes külügyminiszternek.* (1975. március 27.) Tárgy: Szaddám Husszeinek, a Baath Párt Regionális Vezetősége főtítkárhelyettese, a Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnöke életrajzának, jellemzésének felterjesztése. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

nacionalista hazafi.” Ferró József magyar nagykövet tanult, művelt, olvasott politikai vezetőként írja le a hetvenes évek Szaddám Husszeinjét. Tekintélyének növekedése nemcsak Irakon belül volt jellemző, hanem az arab világban is. Szilárd, haladó szellemiségű államférfiként a szocialista országokban is elismert vezetővé vált az évtized közepére. 1970 és 1975 között négyszer járt a Szovjetunióban, valamint látogatást tett Jugoszláviában, Indiában, Tunéziában és Algériában. Szaddám Husszeinek politikai tekintélye azonban nemcsak a külpolitikai szerepvállalása, hanem belpolitikai elképzelései révén is növekedett. Kellő határozottság jellemezte a kurd helyzet „megoldásában” és a gazdasági lépésekben is, melyek elsősorban az olajgazdagságot kihasználó arab mintaállam létrehozását szolgálták.

Ferró József nagy hangsúlyt fektetett a tárgyaló Szaddám Husszeinek bemutatására. „A tárgyalásokon magatartása tartózkodó, de barátságos. A kérdéseket, problémákat őszintén, nyíltan, elvtársi módon veti fel. Jó tárgyalópartner, mert mondanivalóját logikusan, lényegre törően, magas nyelvi szinten veti fel. Ezért a fordításhoz nagy felkészültségű tolmácsra van szükség.”²¹

Szaddám Husszeinek budapesti látogatása programjának elkészítéséhez elengedhetetlen volt jellemének, magánéletének és kedvteléseinek részletes megismerése. Ferró nagykövet következőképp jellemezte a „mindennapi” Szaddám Husszeint: „Nem kedveli a zsúfolt programot. (...) Mivel nem teljesen egészséges /gerinc porckorong-gyulladás/ hamar kifárad és az estéket inkább pihenéssel, olvasással kívánja tölteni. (...) [szovjet útja során] Programjába katonai egységek meglátogatását, kisebb katonai gyakorlatok megtekintését is beiktatták, ezeken szívesen vett részt. Nem ínyenc, nagyon keveset eszik. Vadászni szeret (...) Kedvenc szórakozása a teniszezés. Külső megjelenésében pedáns, divatosan, de ízlésesen öltözködik. A protokolláris szint, külsőségek iránt igen érzékeny, elvárja a megfelelő fogadás biztosítását.”²²

Feladatok

Szaddám Husszeinek budapesti látogatására való felkészülésben az információ-gyűjtés mellett, melyet a Külügyminisztérium IX. Területi Osztálya végzett, nagy szerepe volt az ellátandó feladatok meghatározásának. Az erről szóló dokumentum már 1975 februárjában elkészült, s a részletes tájékozódás mellett kitért a látogatás gyakorlati előkészítő munkálataira, a sajtót

²¹ Ferró József nagykövet levele Puja Frigyes külügyminiszternek. (1975. március 27.) Tárgy: Szaddám Husszeinek, a Baath Párt Regionális Vezetősége főtítkárhelyettese, a Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnöke életrajzának, jellemzésének felterjesztése. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

²² U. o.

illető teendőkre. Így a IX. Területi Osztály készítette a sajtóközlemény és a pohárköszöntők szövegét. A Protokoll Osztály volt a felelős Szaddám Husszeinek fogadásának, búcsúztatásának, a látogatás programjának megszervezéséért, valamint a szállással és az ajándékokkal foglalkozott. A Sajtóosztály tevékenysége a Szaddám-vizitéről szóló közlemény kiadására és az iraki újságírókkal való kapcsolattartásra terjedt ki. Javaslat született emellett arról, hogy a tolmácsolási feladatokat Juhász Ernő egyiptomi nagykövetség lássa el, a magyar tárgyalók névsorát az iraki delegáció összetételének fényében határozzák meg. Pohárköszöntők megtartására Fock Jenőt és Szaddám Husszeint szorgalmazta a IX. Területi Osztály. Továbbá az udvariassági látogatás keretében egy Kádár János, az MSZMP Központi Bizottságának első titkára és Losonczi Pál az Elnöki Tanács elnöke általi fogadást is meghatároztak.²³

A Külügyminisztérium IX. Területi Osztálya megpróbált minden, a látogatással kapcsolatos kérdést, problémát és feladatot megoldani és elvégezni. Előkészítő munkája révén igyekezett egy sikeres, eredményekkel teli vendégvárás és vendéglátás alapjait letenni. Javaslatok végül a Szaddám Husszeinek érkezését megelőző hetekben váltak az érdemi program részévé. A Külügyminisztérium ajánlásait Puja Frigyes terjesztette elő a Minisztertanácsnak, 1975 áprilisának utolsó napjaiban. Ezen iratokban kéri az ország kormányának hozzájárulását Szaddám Husszeinek fogadásához, közös sajtóközlemény megjelentetéséhez. A tárgyalócsoport vezetőjeként Fock Jenőt jelölte meg, valamint őt javasolta a magyar tárgyalók névsorának jóváhagyására is. Továbbá kérte a Minisztertanácsot, hogy a protokolláris fogadtatásból hagyják ki a vadászgépkíséretet, a díszlővést és a tömegmozgósítást.²⁴

Május 5-i előterjesztésében a delegációtagok és a szakértők névsorára tesz ajánlást Puja elvtárs és külön kérésként szerepel az iratban Tímár Mátyás, a Minisztertanács elnökhelyettese és a tárgyalócsoport minisztereinek részvétele a legfontosabb Szaddám-találkozókon.²⁵ Az előbbi kérdéseket magában foglaló előterjesztéseket a Minisztertanács a 3150/1975. és a 3165/1975. számú határozataiban fogadta el. Szaddám Husszeinek érkezését megelőzően született meg a közös közlemény tervezete a találkozóról, valamint a Fock

²³ Külügyminisztérium, IX. Területi Osztály: *Feljegyzés*. (1975. február 2.) Tárgy: Felkészülés Szaddám Husszeinek, az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsa alelnökének magyarországi látogatására. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása. 001694/361975. sz.

²⁴ Puja Frigyes: *Előterjesztés a Minisztertanácsnak*. (1975. április 21.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

²⁵ Puja Frigyes: *Előterjesztés a Minisztertanácsnak*. (1975. május 5.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

Jenővel, a Minisztertanács elnökével való megbeszélés tematika-tervezete. Utóbbi a következő pontokban összegezhető:²⁶

1. Iraki delegáció üdvözlése, magyar tárgyalócsoporth bemutatása, javaslattevél a napirendre, közös közlemény
2. Tájékoztató belső helyzetünkről
3. Nemzetközi kérdések: enyhülés, Izrael és az Egyesült Államok politikája, közel-keleti helyzet, Európai Biztonsági Konferencia, Vietnám, Indokína
4. Magyar-iraki kapcsolatok: iraki politika értékelése, gazdasági kapcsolatok, együttműködés egyéb területei

Szaddám Husszeín Budapesten

Szaddám Husszeín látogatása kapcsán a magyar korabeli napilapok is foglalkoztak a magyar-iraki kapcsolatokkal. A Népszavában már 1975. május 6-án rövid cikk jelent meg a hétfőn (május 5-én) lezajlott gazdasági tárgyalásokról. Musztafa Handun a Magyar-iraki Gazdasági Együttműködési Állandó Vegyes Bizottság iraki alelnökeként érkezett Magyarországra és tanácskozott Udvari Sándor miniszterhelyetttel, dr. Székér Gyula nehézipari miniszterrel, valamint Soós Gábor államtitkárral.²⁷ Szaddám Husszeín látogatásáról azonban még nem esett szó a május 6-i számban.

Erre még egy napot várnia kellett a magyar olvasóközönségnek. 1975. május 7-én a Népszava hasábjairól értesülhetett a nép az iraki Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének érkezéséről. Az utazással kapcsolatos konkrét információkat nem tartalmazott a cikk, de Szaddám Husszeint rövid életrajzi leírás által ismertették meg az olvasókkal. Adatokat közöltek iskolai éveiről, az Iraki Köztársaság politikai életében betöltött szerepéről és legutóbbi külföldi útjairól. Ugyanebben a számban Krajczár Imre *A fejlődő Irak* című munkájában, iraki útja élményeinek tükrében, foglalta össze az arab ország gazdasági helyzetét és tevékenységeit, valamint Magyarország kapcsolódását Irakhoz. Kihangsúlyozta az olaj elsődleges szerepét, mint a gazdaság alapját, valamint a mezőgazdaság fejlesztésének tervutasításos rendszerét és új iparágak meghonosítását. Irak hazánkkal való kapcsolatát a magyar kivitel nagymértékű növekedésével (négy év alatt emelkedett 8,2 milliőről 80 millió

²⁶ Külügyminisztérium: *Tematika-tervezet. Fock Jenő elvtárs számára Szaddam Husszeinnel, az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsa alelnökével folytatandó megbeszélésekhez.* (1975. április 30.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddam Husszeín magyarországi látogatása. 001694/35/1975. sz.

²⁷ Magyar – iraki gazdasági tárgyalások. In: *Népszava*. 1975. május 6. kedd, 103. évfolyam, 104. szám.

dollárra) jellemezte. Politikai együttműködést pozitívan értékelte, mely hozzájárult a társadalmi szervezetek közti interakciók megszokásához. Összefoglalásként leszögezi: „Az együttműködés fejlesztésének mindkét oldalon meglevő lehetősége és szándéka bizonyára érezteti majd hatását a két ország kormányküldöttségeinek tárgyalásain.”²⁸

Az 1975. május 8-i sajtóorgánumokban jelent meg először, hogy Szaddám Husszeín 1975. május 7-én érkezett Magyarországra. A vendégek fogadásán ott volt Fock Jenő a Minisztertanács elnöke, Puja Frigyes külügyminiszter, dr. Horgos Gyula kohó- és gépipari miniszter, dr. Szekér Gyula nehézipari miniszter, dr. Soós Gábor mezőgazdasági és élelmiszerügyi államtitkár, valamint Ferró József a Magyar Népköztársaság bagdadi nagykövete.²⁹

„Néhány perccel 10 óra előtt tűnt fel a légtérben a magas rangú vendégeket hozó külön repülőgép. A repülőtér betonjára lépő vendégeket elsőként Fock Jenő [a Minisztertanács elnöke] és Puja Frigyes [külügyminiszter] üdvözölte. Felcsendült a Rákóczi-induló, majd a díszegység parancsnoka jelentést tett az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsa alelnökének. Elhangzott az iraki és a magyar himnusz, majd Szaddám Husszeín Fock Jenő társaságában ellépett a díszegység előtt és köszöntötte a katonákat. Úttörők virágcsokrokkal kedveskedtek a vendégeknek (...) Az ünnepélyes fogadtatás a díszegység díszmenetével fejeződött be, majd a vendégek gépkocsikba ültek és a magyar államférfiak társaságában szállásukra hajtottak.”³⁰ Ezt követően Szaddám Husszeín és kísérete a Hősök terén megkoszorúzta a magyar hősök emlékművét, melynél jelen volt Garai Róbert külügyminiszter-helyettes, Ferró József nagykövet, Farkasinszky Lajos a fővárosi tanács elnökhelyettese és Farkas Mihály ezredes, a budapesti helyőrség parancsnoka is.³¹

A tárgyalások nyitányaként a Parlamentben plenáris ülés keretében kezdődtek meg a két ország közötti megbeszélések. A tanácskozást Fock Jenő expozéja indította el, melyben először vázolta a delegációk feladatait. Kitért hazánk belső helyzetére, üdvözölte az iraki haladó és antiimperialista politikát. Szilárd alapokon nyugvó, baráti kapcsolatként jellemezte az államközi együttműködést. Kiemelte a gazdasági, kulturális, műszaki-tudományos és tájékoztatási területen kialakult kötelek főbb vonásait. Bevezető gondolati végén

²⁸ Krajczár Imre: A fejlődő Irak. In: *Népszava*. 1975. május 7. szerda, 103. évfolyam, 105. szám.

²⁹ Megkezdődtek a magyar-iraki tárgyalások. Fock Jenő fogadta Szaddám Husszeínt. In: *Népszava*. 1975. május 8. csütörtök, 103. évfolyam, 106. szám.

³⁰ Szaddám Husszeín Budapesten. Megkezdődtek a magyar-iraki tárgyalások. In: *Népszabadság*. 1975. május 8. csütörtök, XXXIII. évfolyam 106. szám.

³¹ Megkezdődtek a magyar-iraki tárgyalások. Fock Jenő fogadta Szaddám Husszeínt. In: *Népszava*. 1975. május 8. csütörtök, 103. évfolyam, 106. szám.

nemzetközi kérdéseket (Vietnám, Izrael, enyhülés folyamata) is érintett.³² A szerda délutáni tanácskozáson Szaddám Husszeín köszönetet mondott a budapesti utazás lehetőségéért és beszédében elsősorban iraki belpolitikai kérdéseket érintett. Röviden összefoglalta az 1968 óta uralkodó politikai helyzetet, nagy hangsúlyt fektetve az Arab Újjászületés Szocialista Pártjának hatalomátvételére. Bár Irak jelene és jövője a Haladó Hazafias Front³³ kezében volt, a társadalmi élet meghatározó tényezője a Baath Párt maradt. Szaddám Husszeín elmondása szerint a párt tekintélyének csökkenése egyáltalán nem volt jellemző országában, hiszen az iraki vezetés annak programját igyekezett megvalósítani. Emellett az alelnök hangsúlyozta az 1965-ös ötéves terv, valamint az 1972-es olajállamosítás fontosságát is. Kiemelte, hogy az északi terület benépesítése még nagy feladatokat ró az iraki vezetésre. A külpolitikai kérdések közül érintette a Közel-Kelet stratégiai főszereplő területté való előlépését, valamint az iraki-iráni megállapodást, továbbá a békés egymás mellett élés szükségességét.³⁴

A külügyminiszterek tárgyalásán a nemzetközi kérdések kerültek előtérbe, közülük az iraki delegációtagok az Izrael – Egyesült Államok – Egyiptom kapcsolatok alakulását foglalták össze. Hangsúlyozták a szomszédos Iránnal való megállapodás létrehozásában alkalmazott iraki politika sikerességét. Az eufráteszi vízmegosztási problémákat, azaz a Szíriával való elmérgesedett viszonyt jelölték meg Irak egyik legfontosabb külpolitikai nehézségeként. Ezzel szemben a másik veszélyt az amerikai olajpolitika jelentette, melynek ellensúlyozására Irak a nyugat-európai országokkal való kapcsolatát igyekezett bővíteni. A külügyminiszteri megbeszélés mellett még négy albizottság kezdte meg munkáját a Szaddám-látogatás első napján. Ezeken elsősorban gazdasági kérdések, köztük Irak hiteligénylése, megvitatására került sor.³⁵

A tárgyalások első napját a Szaddám Husszeín tiszteletére rendezett Fock-vacsora³⁶ zárta az Országház Vadásztermében. Magyar részről jelen volt Gyenes András, az MSZMP Központi Bizottságának titkára, dr. Tímár Mátyás, a Minisztertanács elnökhelyettese, dr. Horgos Gyula,

³² *Fock Jenő elvtárs expozéja. Parlament, 1975. május 7. du. 15.00h.* MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeín magyarországi látogatása.

³³ A Haladó Hazafias Front megalakítására, az 1973-as deklarációját követően, 1974-ben került sor. Az Egységfrontot alkotó pártok (Baath Párt, Iraki Kommunista Párt, Kurd Demokrata Párt) együttesen látták el Irak vezetését. Érdekes azonban kihangsúlyozni, hogy a Fronton belül a Baath Párt kezében volt a hatalom és a létrejött Haladó Hazafias Front is ezt a célt szolgálta. Farouk-Sluglett Marion; Sluglett, Peter: *Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship*. I. B. Tauris, 2001. 156-157. p; Bhim Singh. *Iraq: A Heroic Resistance*. New Delhi: Har-Anand Publications. 2001. 245. p.

³⁴ *Magyar-iraki megbeszélések a Parlamentben (1975. május 7-én d. u.).* MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeín magyarországi látogatása.

³⁵ *Feljegyzés a magyar-iraki tárgyalásokról.* MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeín magyarországi látogatása.

³⁶ A vacsorán Szaddám Husszeint két téma érdekelte: a magyar mezőgazdaság alakulása és a lakáshelyzet.

kohó- és gépipari miniszter, Puja Frigyes, külügyminiszter, dr. Szekér Gyula, nehézipari miniszter és a gazdasági és a kulturális élet főbb vezetői. A vacsorán részt vettek Szaddám Husszeinek kíséretének tagjai is.³⁷

Május 8-án délelőtt Szaddám Husszeinek Losonczy Pálnál, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökénél tett látogatást az Országházban. A tanácskozáson részt vett Garai Róbert külügyminiszter-helyettes, Ferró József nagykövet, valamint iraki részről Saadon Ghedan a forradalmi kormányzó tanács tagja, Hasszán Al-Ameri a Baath Párt regionális vezetőségének tagja, dr. Saadon Hammadi külügyminiszter és dr. Abdullah Iszmail Al-Busztáni Irak budapesti nagykövete.³⁸ A megbeszélés fő témája az arab-izraeli kérdés volt. Az iraki vezető főképp arra helyezte a hangsúlyt, hogy nézeteltérés volt a szocialista országok és Irak között a közel-keleti probléma eredetében. Mindez azon alapult, hogy Irak már Izrael Állam létét is a viszály forrásának tekintette, míg Magyarország csak az 1967-es év eseményeit. A nézetkülönbségek azonban csak ebben a témában jellemezték a magyar-iraki kapcsolatokat.³⁹ A Losonczy-találkozón Szaddám Husszeinek részletesen kifejtette az Egyesült Államok-ellenes politika megvalósítását, például a kurd lázadás leverése révén. A beszélgetés záró mozzanataként Szaddám Husszeinek átadott egy Irakba való látogatásról szóló meghívást.⁴⁰

A Losonczy-találkozót követően Szaddám Husszeinek Kádár Jánosnál, az MSZMP Központi Bizottságának első titkáránál tett látogatást, ahol mélyreható eszmecserét folytattak belpolitikai kérdésekről és a magyar-iraki együttműködésről. Kádár János üdvözlő gondolatait követően az iraki Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnöke az Egyesült Államokkal szembeni fellépés szükségességét hangsúlyozta. Részletekbe menő diskurzust folytattak az amerikai befolyás-növekedés és imperialista politika megalapozott okairól és a lehetséges fékező megoldásokról. „Kádár elvtárs kifejtette, hogy a taktikai fellépést nehéz egyeztetni. A legfontosabb, hogy a haladó arab országok találják meg az egységes fellépés módját.”⁴¹ A két fél továbbá megállapította, hogy a két ország közötti kapcsolatépítésben nagy szerepet játszanak az állandó találkozók úgy, mint a pártegyüttműködések. Szaddám Husszeinek azonban

³⁷ Szaddám Husszeinek Budapesten. Megkezdődtek a magyar-iraki tárgyalások. In: *Népszabadság*. 1975. május 8. csütörtök, XXXIII. évfolyam, 106. szám.

³⁸ Kádár János és Losonczy Pál fogadta Szaddám Husszeinek. Befejeződtek a magyar – iraki tárgyalások. In: *Magyar Hírlap*. 1975. május 9. péntek, 8. évfolyam, 127. szám.

³⁹ Érdemes megjegyezni, hogy e kérdésben – a közel-keleti arab-izraeli konfliktus eredetét illetően – a Magyar Népköztársaság és az Iraki Köztársaság véleménye sohasem egyezett. Ez a nézeteltérés jellemezte Szaddám Husszeinek és Puja Frigyes, valamint Fock Jenő megbeszéléseit is.

⁴⁰ *Szaddám Husszeinek látogatása Losonczy Pál elvtársnál /1975. május 8. 10.00/*. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

⁴¹ *Szaddám Husszeinek látogatása Kádár János elvtársnál /1975. május 8. 12.00/*. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeinek magyarországi látogatása.

néhány apró problémára is figyelmeztette a magyar vezetőt. Nehezményezte, hogy a magyar hatóságok különböző feltételekhez (például nem foglalkozhattak az eritreai mozgalommal és a Szíriával való viszonyal) kötötték a Baath Párt április 7-i évfordulójának magyarországi megünneplését. Továbbá abbéli kívánságát fejezte ki, hogy szeretné, ha a magyar társadalmi szervezetek a már létrehozott baathista szervezetekkel működnének együtt. Végül kifejtette, hogy nem tartaná célravezetőnek, ha az ilyen apró tévedések nehezítenék az Iraki Köztársaság és a Magyar Népköztársaság közti kapcsolatot. A megbeszélés lezárásaként Szaddám Husszeint átadta Kádár Jánosnak Ahmed Hasszán Al-Bakr iraki elnök jókívánságait és iraki látogatásra szóló meghívást.⁴²

A találkozót követően Szaddám Husszeint, delegációja szálláshelyén, ebédet adott Fock Jenő tiszteletére. A fogadáson ott volt Puja Frigyes, Gyenes András, dr. Tímár Mátyás, dr. Horgos Gyula, dr. Székér Gyula, valamint a politikai, gazdasági és kulturális élet vezető személyiségei. Az ebéden részt vettek az iraki delegációtagok is.⁴³ 1975. május 8-án, csütörtökön délután pedig befejeződtek a magyar – iraki tárgyalások. A záró plenáris ülésen a két fél az együttműködés kiterjesztését és a két ország közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztését hangsúlyozta.

Szaddám Husszeint budapesti utolsó napjáról (1975. május 9.) egyetlen feljegyzés készült, mely tartalmazta az iraki alelnök és Fock Jenő repülőterre tartó útján elhangzott beszélgetés fő témáit. Szaddám Husszeint a Szadat – Ford találkozóról (1975. június 2. Salzburg, Ausztria) kapcsán ismét érintette az Amerikai Egyesült Államok közel-keleti politikáját, valamint az Egyiptomban uralkodó viszonyról és a Nasszer – Baath vitáról⁴⁴ értekezett a magyar politikusnak. A másik kérdéskör Szaúd-Arábiához kapcsolódott. A Fejszál király halálát (1975. március 25.) követő belpolitikai problémákat/válságot fejtette ki, hangsúlyozva, hogy Szaúd-Arábiától jelenleg csak egy lassú, evolúciós fejlődést várhat Irak.⁴⁵

Az iraki delegáció búcsúztatásáról a korabeli sajtócikkekből tudhatunk többet. Szaddám Husszeint és kíséretét a zászlókkal és üdvözlő feliratokkal díszített Ferihegyi repülőtéren engedték útnak a magyar politikai vezetés főbb képviselői. A Magyar Népköztársaság

⁴² *Szaddám Husszeint látogatása Kádár János elvtársnál /1975. május 8. 12.00/*. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeint magyarországi látogatása.

⁴³ Kádár János és Losonczi Pál fogadta Szaddám Husszeint. Befejeződtek a magyar – iraki tárgyalások. In: *Magyar Hírlap*. 1975. május 9. péntek, 8. évfolyam, 127. Szám.

⁴⁴ Szaddám Husszeint szerint Gamal Abden-Nasszer elnök a hibás azért, mert az egyiptomi Arab Szocialista Unió (ASZU) pártja nem vált olyan tömegpárttá, mint Irakban a Baath Párt. Az iraki alelnök pedig az ASZU tömegpárttá szerveződésének hiányában látta Egyiptom Nasszer elnök halálát követő belpolitikai problémáit.

⁴⁵ *Feljegyzés Szaddám Husszeint és Fock Jenő beszélgetéséről*. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszeint magyarországi látogatása.

politikusai mellett a rendezvényen részt vett Gerhard Reinert, a Német Demokratikus Köztársaság (továbbiakban NDK) nagykövete. (A budapesti látogatást követően ugyanis Szaddám Husszein az NDK-ba utazott.) Mint az iraki tárgyalópartnerek érkezésekor, a búcsúzásnál is felhangzott a Rákóczi-induló, a magyar és az iraki himnusz. Sor került a díszegység parancsnoka jelentésére, valamint a Szaddám Husszein általi katonai köszöntésre. Ezután a vendégek elbúcsúztak a magyar vezetőktől és az ünnepség utolsó momentuma a díszmenet és a virágcsokrok átadása volt.⁴⁶

Látogatásának zárásaként, még Ferihegyen a felszállás perceiben Szaddám Husszein egy Fock Jenőnek szóló köszönő levelet továbbított a reptér tornyának. Az iraki alelnök táviratában diplomatikusan és nagyvonalúan búcsúzott el Magyarországtól:

„Elhagyva szép országukat, szeretném mind a magam, mind a delegációm tagjai nevében kifejezni legőszintébb köszönetünket azért a szívéllyességért és vendéglátásért, amelyben nekem és elvtársaimnak budapesti tartózkodásunk során részünk volt. A megbeszélések, amelyeket Önökkel folytattunk, további előrelépést jelentenek országaink kapcsolatainak bővítésében és elmélyítésében, barátságunk megszilárdításában. Mindezt köszönetet mondunk, s Önnek, a Politikai Bizottság tagjainak, Pártjuknak és Kormányuknak sok sikert, a baráti magyar népnek pedig felvirágzást kívánunk.”⁴⁷

A Szaddám-látogatásról szóló, Minisztertanácsnak címzett jelentést Puja Frigyes készítette el 1975. május közepén. Összegzésében kitért az iraki Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének legfontosabb állásfoglalásaira olyan témákban, mint az Iraki Köztársaság belpolitikai helyzete, a közel-keleti kérdés, USA-politika, Egyiptom, valamint Szaúd-Arábia problémái, továbbá Irak kapcsolatai Szíriával és Iránnal. Beszámolójában kitért a kétoldalú együttműködésről szóló Szaddám-beszélgetésekre, melyek a fejlődés mellett kisebb gondokat (például a Baath párti diákok magyarországi tartózkodásával kapcsolatos nehézségek) is felvetettek. Puja Frigyes jelentésének utolsó harmadában kitért a gazdasági kérdésekre is. A Magyar-iraki Gazdasági Együttműködési Állandó Vegyes Bizottság ülésén az iraki fél részéről felvetődött az olajkereskedelem további alakulása, míg magyar oldalról a korábbi mezőgazdasági és szállítási ajánlataink iraki értékelésének hiánya. Az árucere-forgalom további fejlesztéséről egyetértés alakult ki a felek között. Az árufuvarozási egyezmény és a szállítmányozási vállalat létrehozása magyar javaslatának megvizsgálására pedig maga Szaddám Husszein tett ígéretet. Puja Frigyes jelentésének végén kiemelte, hogy Szaddám

⁴⁶ Közös közlemény a magyar – iraki tárgyalásokról. Szaddám Husszein elutazott Berlinbe. In: *Népszava*. 1975. május 10. szombat, 103. évfolyam, 108. szám.

⁴⁷ *Feljegyzés. Szaddám Husszein távirata Fock Jenőnek*. (1975. május 9.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-k, K (Általános ügykezelésű) iratok IV. Irak, 1975 30. doboz.

Husszein „látogatása jelentős mértékben előmozdította a magyar-iraki kapcsolatok fejlesztését, a tárgyalásokat mindkét fél pozitívan értékelte.”⁴⁸

A látogatás értékelése és utóélete

Szaddám Husszein tartózkodása nemcsak a Puja Frigyes jelentésében és a sajtóban hagyott nyomot, hanem hosszú időn át megbeszélések és tanácskozások középpontjában állt Irakban. Ferró József nagykövet Aziz Mohamed, az Iraki Kommunista Párt titkáránál tett látogatása során átadta Kádár János köszönetét a Szaddám Husszein által kapott meghívásért. Az iraki politikus állítása szerint Szaddám Husszein nagyon elégedett volt magyar útjával és az alelnök számtalan alkalommal kiemelte a Kádár Jánossal folytatott eszmecserét is.⁴⁹

A Szaddám-látogatásról nyilatkozott dr. Saadoun Hammadi, az Iraki Köztársaság külügyminisztere a Puja Frigyesnek címzett 1975. júliusi levelében. A tárgyalások résztvevőjeként Hammadi köszönetet mondott a „forró üdvözlésért és vendéglátásért.” Az iraki-magyar kapcsolatokban és az imperializmus-ellenes harcban való előrelépésként értékelte Szaddám Husszein 1975. májusi budapesti tanácskozásait.⁵⁰

Az igazi értékelés azonban Szaddám Husszeintől hangzott el, amikor Ferró József nagykövetet fogadta 1975 novemberének végén. A magyar diplomata átadta Kádár János üdvözlését, valamint látogatásának köszöneteként a részére készített vadásztrófeákat. Szaddám Husszein köszönetet mondott a magyar küldeményekért. Kiemelte a Kádár Jánossal való találkozás fontosságát, mivel elmondása szerint a magyar politikus nagy nemzetközi súllyal rendelkezett a hetvenes években. Továbbá Szaddám Husszein reményét fejezte ki Kádár János előbbi Irakba való látogatását illetően. Ez ugyanis Szaddám Husszein szerint a kapcsolatok magasabb szintre emelkedését jelentette volna. A magyar-iraki együttműködést pozitívan értékelte Ferró Józsefnek. A baráti légkörű megbeszélés alatt örömét fejezte ki a két ország diákszervezetei közötti interakciók iránt.⁵¹

Szaddám Husszein látogatása eredményének tekinthető a Magyarország és Irak közti politikai, gazdasági, katonai kapcsolatok szorosabbá válása. A bagdadi magyar nagykövetség

⁴⁸ Puja Frigyes: *Jelentés a Minisztertanácsnak Szaddám Husszein, az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanács alelnökének magyarországi látogatásáról.* (1975. május 16.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddám Husszein magyarországi látogatása.

⁴⁹ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. május 16.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 70. doboz.

⁵⁰ *Dr. Saadoun Hammadi, az Iraki Köztársaság külügyminiszterének levele Puja Frigyesnek.* (1975. június 14.) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 70. doboz, 62-1: Puja Frigyes et. iraki meghívása.

⁵¹ *Feljegyzés I. Bagdad, 1975. november 27.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz.

leveleiben kiemeli az egyre nagyobb számú miniszteri találkozót, meghívásokat. Ezek közé tartozik Kádár János Iraki Köztársaságba való meghívása, valamint Hasszán al-Ameri, iraki belkereskedelmi miniszter magyarországi látogatása és Oláh István altábornagy honvédelmi miniszter-helyettes 1977. augusztus 27-i bagdadi útja. Utóbbi révén újabb, Irakba irányuló haditechnikai szállításokról született megegyezés. A kereskedelem terén bekövetkezett változásokról Ferró József 1976-os nagyköveti jelentésében értekezik. Eszerint Magyarország és Irak közti gazdasági összeforgalom 1976-ra 108-ról 186 millió dollárra emelkedett. Az arab országokba irányuló magyar export 50 százaléka is Irakba érkezett. 1975 végére az export 83 millió dollárt mutatott az előző évi 59 millió dollárhoz képest, továbbá az Irakból származó magyar import megkétszereződött (49-ről 103 millió dollárra növekedett).⁵² Százalékos arányban, 1977-re a magyar behozatal az előző év 64 százalékát tette ki, mely az iraki olajkivitel csökkenésének tudható be. A magyar export viszont tovább emelkedett, 82-ről 93 százalékra. Ez a változás az export összetételében is megfigyelhető: a kivitel 70 százalékát a magyar gépek és berendezések tették ki 1977-ben.⁵³

Az 1975-ös Szaddám-látogatás személyes eredményének tekinthető, hogy egy évvel később már nagyköveti jelentés érkezett Bagdadból azzal a hírrel, hogy az alelnöki család Magyarországra érkezik „turizmus céljából.” Az 1976. július 14-i keltezésű feljegyzés már konkrétan megjelölte a magyar nyaralás résztvevőit: Szaddám Husszein felesége, két lányuk, két fiuk, két testvéröccse és egy kísérő. A távirat hivatalos segítségkérés hiányáról (kivétel vízumigénylés) tájékoztatott, azonban későbbi dokumentumok, köztük egy programterv tanúskodott a magánlátogatás időpontjáról (1976. július 23-31.) és a tervezett menetrendről (állatkerti látogatás, úttörővasút megtekintése, kulturális műsor, kirándulás Esztergomba és Szentendrére, üdülés a Balatonon). A nyaralás 1976 nyarán megvalósult.⁵⁴

⁵² Ferró József: *Nagyköveti beszámoló jelentés Irakról az 1975/76 év eseményei alapján*. Bagdad, 1976. július 1. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1976 65. doboz, 62-1: Ferró József elvtárs nagyköveti beszámolója / Irak az 1975/76. évi események alapján/004219.

⁵³ Gonda Lajos: *Nagyköveti beszámoló jelentés /1976. IX. 1. – 1977. VI. 15./* Bagdad, 1977. június 15. MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1977 64. doboz, 62-1: Baghadi nagykövetünk /Gonda Lajos / éves beszámoló jelentése, 003997.

⁵⁴ *Feljegyzés I. Bagdad, 1976. július 16.* (nagykövetségi jelentés) MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1976 65. doboz, 62-1: Szaddam Husszein iraki alelnök magyarországi üdülése.

Befejezés

Összefoglalva elmondható, hogy Szaddám Husszein 1975. májusi látogatásához nagymértékben hozzájárultak a fejlődő pályára álló magyar-iraki kapcsolatok. A budapesti tartózkodást előkészítő munkálatok bemutatásán keresztül láthattuk, hogy Szaddám Husszein tervezett magyarországi útja milyen széleskörű információ-szerzést és tervezést igényelt a korabeli magyar vezetéstől.

A hetvenes évekre erősen antiimperialista arab országgá váló Irak jó lehetőséget jelentett a két állam közötti diplomáciai, politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlesztésére. Az Iraki Köztársaság és a Magyar Népköztársaság közötti együttműködés első számú bástyájává emelkedő Szaddám-látogatás meghatározta a magyar külpolitika 1975-ös irányvonalát. A tárgyalás előkészítését ellátó Külügyminisztérium és annak IX. Területi Osztálya által elvégzett feladatok a látogatás sikerességét hozták el a magyar állam számára. Emellett a Bagdadban működő magyar nagykövetség és Ferró József nagykövet tájékoztató jelentései is nagymértékben hozzájárultak a tervezett esemény eredményes megvalósításához. A téma részletes vizsgálatán keresztül, azon belül Szaddám Husszein személyiségének megismerése által tisztább képet kapunk a huszadik század egyik nagy diktátoraként ismert iraki politikusról.

Szaddám Husszein budapesti látogatása, Fock Jenővel, a Minisztertanács elnökével és Kádár Jánossal, az MSZMP Központi Bizottságának első titkárával folytatott tárgyalásai eredményesnek mondhatók, melyek az iraki tárgyalásokra való meghívásokban nyertek valódi elismertséget. Szaddám Husszein magyarországi látogatásának sikeres megvalósítása pedig a magyar politikai vezetés korabeli erőfeszítéseinek kiemelkedő eredménye.

Irodalomjegyzék

A Magyar Országos Levéltár iratai

- MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 69. doboz, 62-1: Szaddam Husszein magyarországi látogatása, 001694.
- MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1975 70. doboz.
- MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1976 65. doboz.
- MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-k, K (Általános ügykezelésű) iratok IV. Irak, 1975 30. doboz.
- MOL Küm. iratai, XIX-J – 1-j, TÜK iratok IV. Irak, 1977 64. doboz, 62-1: Baghdadi nagykövetünk /Gonda Lajos / éves beszámoló jelentése, 003997.

Folyóiratok, napilapok

- Cusimano, Joseph J.: An Analysis of Iran-Iraq Bilateral Border Treaties. In: *Case Western Reserve Journal of International Law*. Winter92, Vol. 24 Issue 1.
- Magyar Hírlap*. 1975. május 9. péntek, 8. évfolyam, 127. szám.
- Népszava*. 1975. május 6. kedd, 103. évfolyam, 104, 105, 106, 108. szám.
- Népszabadság*. 1975. május 8. csütörtök, XXXIII. évfolyam 106. szám.

Könyvek

- Bhim Singh. *Iraq: A Heroic Resistance*. New Delhi: Har-Anand Publications. 2001.
- Batatu, Hanna: *The Old Social Classes an the Revolutionary Movements of Iraq*. Princetown University Press, Princetown, New Jersey, 1987.
- Farouk-Sluglett Marion; Sluglett, Peter: *Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship*. I. B. Tauris, 2001.
- Ghareeb, Edmund; Dougherty, Beth: *Historical Dictionary of Iraq*. Scarecrow Press, 2004.
- J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1997.
- . *Az ummától a nemzetállamig: az arab országok a 19-20. században*. SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2009.

—. *Magyarország és az arab térség: kapcsolatok, vélemények, álláspontok: 1947-1975.* JATEPress, Szeged, 2006.

Közös közlemény az Iraki Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsa alelnökének látogatásáról. In: *Magyar Külpolitikai Évkönyv 1975.* Kossuth Kiadó, 1977. 107-110. old.

Marr, Phebe: *The Modern History of Iraq.* Westview Press, 2012.

Rostoványi Zsolt: *A Közel-Kelet története. 1918-1991.* Kossuth Kiadó, 2011.

Tripp, Charles: *A History of Iraq.* Cambridge University Press, 2002.